

Äitien kokemuksia neuvolapalveluista ja neuvolan kyselylomakkeista

Analyysi äitien kirjoituksista sosiaalisessa mediassa

AUNE FLINCK & HEIDI RANTANEN & EIJA PAAVILAINEN

Tutkimuksen tausta

Neuvolapalvelut, lomakkeiden käyttö neuvolassa ja niistä saatavan tiedon kirjaaminen

Lasten ja perheiden terveydentilan ja hyvinvoinnin selvittäminen, terveyden edistäminen, kasvun ja kehityksen seuraaminen ja varhainen lasten sairauksien ja kehityshäiriöiden toteaminen sekä terveysneuvonnasta huolehtiminen ovat suomalaisen neuvolajärjestelmän lakiperustaisia tehtäviä (Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta 2011/338).

Neuvolapalveluiden järjestäminen on kuntien vastuulla. Määräaikaiset terveystarkastukset, seuranta ja erilaiset seulonnat sekä perheiden neuvonta ja tukeminen ovat neuvolatoiminnan perusmuotoja, samoin terveyttä edistävien yhteisöjen luominen ja moniammatillinen ja sektorienvälinen yhteistyö. (Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta 2011/338.) Neuvolan terveydenhoitajat tapaavat lapsia ja perheitä säännöllisesti, ja palvelut tavoittavat lähes kaikki perheet.

Tutkimusten mukaan vanhemmat ovat melko tyytyväisiä neuvolapalveluihin. Vanhemmat arvostavat neuvolaa ohjaajana ja neuvojana, mutta neuvojen ja ohjeiden yhteneväisyyteen ja ajankohtaisuuteen tulisi kiinnittää huomiota. (Kuurma 2007.) Vanhemmat toivovat terveydenhoitajalta ja lääkäriltä enemmän aikaa. He kaipaavat yksilöllistä tukea ja keskustelua parisuhteesta, vanhemmuudesta, lasten psykososiaalisesta kehityksestä ja kasvatuksesta. He odottavat myös tasa-arvoista ja kunnioittavaa kohtaamista. (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004; Kaljunen ym. 2006; Vuori 2012.)

Perheiden tukeminen ja pulmien varhainen toteaminen ja hoitaminen edellyttävät neuvoloil-

ta uusien toimintatapojen kehittämistä. (Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta 2011/338; Lammi-Taskula & Karvonen 2014). Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmä on muutoksessa, jolloin myös neuvolapalveluita tulee uudistaa käyttäen seurantatietoa (Heinonen ym. 2018). Suomalaiseen neuvolatoimintaan onkin kehitetty hyviä käytäntöjä ja uusia toimintamuotoja. Myös terveydenhoitajien ja lääkäreiden koulutusta on kehitetty uusien terveyspoliittisten suositusten, ohjeiden ja ohjelmien mukaiseksi. (Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta 2011/338; Haarala 2014; Meriläinen ym. 2017.)

Neuvolan asiakastyön tueksi on laadittu ja otettu käyttöön erilaisia esitieto- ja teemakohtaisia kyselylomakkeita. Niiden tarkoituksena on kartoittaa lapsen turvallista ja tervettä kasvua ja perheen tilannetta sekä helpottaa asioiden puheeksi ottoa ja yksilöllisten terveystarpeiden arviointia. Tavoitteena on myös, että asiakkaan pohdinta omasta ja perheen tilanteesta käynnistyisi jo ennen terveystarkastusta. Lomakkeiden avulla voidaan nostaa keskusteluun myös myönteisiä asioita sekä tunnistaa piilossa olevia haasteita. Lomakkeet toimivat apuvälineinä vain silloin kun asiakas luottaa ammattilaiseen ja uskaltaa kertoa huolistaan. Lomakkeiden tietojen pohjalta ei voi tehdä diagnoosia, vaan tarkoituksena on kysyä asiakkaalta, millaisia ajatuksia lomakkeiden antamat tulokset herättävät. Lomakkeiden täyttäminen on vapaaehtoista. On huomattava, että lomakkeiden suuri määrä voi ärsyttää asiakkaita, jos he kokevat olevansa mitattavina tai arvioitavina.¹

1 https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lomakkeet/ohjeita.

Neuvoloissa lomakkeiden muotoon saadetut mittarit ovat pääosin validoituja ja tutkittuun tietoon perustuvia. Niiden soveltuvuutta muuttuviin yhteiskunnallisiin ja kulttuurillisiin olosuhteisiin arvioidaan jatkuvasti, samoin kuin niiden vaikuttavuutta ja toimivuutta.² Esimerkkejä lomakkeista ovat terveystarkastuksiin liittyvät esitietolomakkeet, erilaiset teemalomakkeet (masennus, päihheet, väkivalta) sekä voimavaralomakkeet.

Yhdellä neuvolakäynnillä ei ole tarkoituksenmukaista käyttää useita lomakkeita vaan edetä asiakkaan ehdoilla, vapaasti keskustellen ja asiakasta kuunnellen. Ammattihenkilöiden lisäksi myös vanhemmat itse voivat tehdä tulkinnan perheen voimavara- ja kuormitustekijöistä. Käytettävien lomakkeiden tulee olla sellaisia, jotka mahdollistavat perheen tilanteen ja erityisesti siihen liittyvien huolien esilletulon. Tämä on tärkeää keskustelun aloittamiseksi ja perheen tarvitseman tuen kohdentamiseksi. (Lepistö ym. 2017.)

Lastenneuvolan asiakirjat ovat osa perheen hoito- ja palvelusuunnitelmaa. Potilaskertomukseen kirjataan myös näiden erilaisten lomakkeiden käyttö ja esille nousseet asiat, voimavarojen arviointi, tavoitteiden määrittely yhdessä vanhempien kanssa ja suunnitelma seurannasta sekä mahdolliset jatkotoimenpiteet. Dokumentointi perustuu henkilötietolakiin, lakiin potilaan asemasta ja oikeuksista sekä sosiaali- ja terveysministeriön antamiin säädöksiin. Henkilötietolain mukaan vanhempia on aktiivisesti informoitava henkilötietojen käsittelystä ja asiakkaan oikeuksista. Kirjaamisen keskeisiä periaatteita ovat luottamuksellisuus ja avoimuus. Suositeltava ja oikeusturvan näkökulmasta tarkoituksenmukaisin kirjaamistapa perustuu havaintoihin ja tiedonlähteen mainitsemiseen. (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2014.)

Lapsiperheiden elämäntilanne

Samalla kun enemmistö lapsista voi hyvin, osalla ongelmat jatkuvat ja kärjistyvät. Parisuhdeongelmat, taloudelliset vaikeudet, maltin menettäminen, syällisyyden ja riittämättömyyden tunteet, päihde- ja mielenterveysongelmat, perheväkivalta, yksinäisyys ja vastuun kantaminen yksin vanhempana sekä ongelmat lapsen tapaamisjärjestelyissä aiheuttavat usein huolta perheiden arjessa. Myös lasten fyysinen terveys, psykososiaalinen kehitys ja terveys, sosiaaliset suhteet ja tunne-elämä huoles-

tuttavat vanhempia. Kuormittavien asioiden kasaantuminen ja suojaavien tekijöiden puuttuminen aiheuttavat erityisen tuen tarvetta, uhkaavat lapsen ja perheen terveyttä ja hyvinvointia ja aiheuttavat syrjäytymisvaaran. (Vuori 2012; Eskola 2014; Halme & Perälä 2014.)

Ongelmien taustalla on monia perheen ja yhteiskunnan muutoksia. Muuttoliike on heikentänyt vanhempien sosiaalisia verkostoja, ja yhteisökuultuuri on korvautumassa yksilöllisillä elämäntaparakaisuilla. Kaupallisuus tuo perheisiin ristiriitaisia tarpeita. Pienten lasten perheet ovat keskimäärin köyhempiä kuin lapsettomat perheet ja vanhempien lasten perheet. Raskaana olevista naisista noin viiden prosentin arvioidaan olevan alkoholin ongelmakäyttäjiä. Jenni Komulaisen ja kollegoiden (2017) tutkimuksessa saatiin selville, että oman ilmoituksensa mukaan hieman yli puolet raskaana olevista käyttää alkoholia. Lasta odottavien ja kasvattavien vanhempien huumeiden käyttö on lisääntynyt. Synnytäneistä äideistä 10–15 prosenttia käy läpi masennusvaiheen, mikä voi häiritä äidin ja lapsen varhaista vuorovaikutusta. Perheen isien alkoholin ongelmakäyttö ja mielenterveyden ongelmat näkyvät lapsen elämässä. Lähes viidenneksellä vanhemmista on jokin pitkäaikainen sairaus, vika tai vamma. Alle 18-vuotiaista lapsista ja nuorista 17 prosenttia kertoo nähneensä tai kokeneensa kotona väkivaltaa. Vanhempien ero koskettaa vuosittain Suomessa noin 30 000:ta lasta. Vuonna 2014 köyhiä lapsia oli 126 000, ja määrä vaikuttaa olevan edelleen kasvussa. (Lastenneuvola..., 2004; Karvonen & Salmi 2016.)

Tutkimuksen tarkoitus

Tässä tutkimuksessa kuvataan äitien kokemuksia neuvolapalveluista, erityisesti sitä, miten erilaisten lomakkeiden käyttäminen koetaan ja miten niistä saatua tietoa hyödynnetään perheiden tukemisessa. Tarkoituksena on kuvata äitien kokemuksia neuvoloissa käytettävistä kyselylomakkeista ja niiden merkityksestä neuvolapalveluiden osana sekä tunnistaa neuvolapalveluiden muutos- ja kehittämistarpeita vastaamaan nykyistä paremmin lasten ja perheiden tarpeita, toiveita ja odotuksia.

Tutkimustehtävät ovat seuraavat:

- Kuvata äitien kokemuksia neuvolapalveluiden tarpeellisuudesta ja merkityksestä heidän elämäntilanteessaan.
- Kuvata äitien kokemuksia neuvolassa käytettävistä, perheen itsensä täyttämistä lomakkeista.

2 https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksillomakkeet/ohjeita.

Tutkimuksen toteutus

Tutkimus tehtiin laadullisella otteella, jolla haluttiin saada tietoa äitien subjektiivisista kokemuksista heidän itsensä kertomana. Aineisto kerättiin sosiaalista mediaa hyödyntäen. Sosiaalinen media toimii usein tehokkaammin kuin joukkoviestintävälineet ja tavoittaa kattavammin ihmisiä, siksi sen sisällöllillä voi olla tärkeä merkitys (van Dijck & Poell 2013). Sosiaalinen media tarjoaa välittömän ja nopean kanavan ilmaista kokemuksia ja mielipiteitä ja vaikuttaa organisaatioiden ja yksilöiden julkisuuskuvaan. Käyttäjät luovat mediasisällön ja ovat aktiivisia viestijöitä, sisällöntuottajia ja vastaanottajia. Samoista aiheista kiinnostuneet kokoontuvat yhteen, viestittävät, tuottavat ja vastaanottavat sisältöä. (Matikainen & Huovila, 2017.)

Aineisto koottiin Google-palvelusta kahden lapsiperheille suunnatun aikakauslehden verkkosivujen keskusteluista, Suomi24.fi-palvelusta ja neljästä äitien ylläpitämästä blogista vuosilta 2007–2017. Hakusanoina käytettiin seuraavia sanoja: neuvola, neuvolan palvelut, kokemuksia neuvolasta, neuvolassa kysellään, kyselylomake, voimavarakysely, kyselyt neuvolassa, terveydenhoitaja kyselee, voimavaralomakkeet ja neuvolan kyselylomakkeet. Aineistoon valittiin neuvolapalveluja käsittelevät keskustelupalstat. Aineistoa kertyi yhteensä 105 A4-kokoista sivua Times New Roman-12 fontilla ja ykkösrivivälillä kirjoitettuna. Kommenttien sisällöstä kävi ilmi, että kokemuksistaan kirjoittaneet olivat äitejä, aineistossa oli kuitenkin kaksi lyhyttä isien kommenttia.

Aineisto analysoitiin vaiheittain teema-analyysiä käyttäen (Dixon-Woods ym. 2005). Ensimmäisessä vaiheessa äitien kokemuksia ja mielipiteitä kuvaavat kommentit litteroitiin ja luettiin useam-

paan kertaan. Teksteistä etsittiin yleisiä ajattelu- ja toimintatapoja kuvaavia tyypillisiä teemoja, jotka ilmaisevat kirjoittajien neuvolapalveluihin ja neuvolan kyselylomakkeisiin liittämiä merkityksiä ja asenteita.

Tutkimukseen ei tarvittu tutkimuslupaa, koska sosiaalisen median aineisto valituilla verkkosivuilla on kaikille julkista.

Tulokset

Äitien kokemuksista muodostui kolme pääteemaa, jotka kuvasivat äitien mielipiteitä neuvolapalveluista ja neuvolan kyselylomakkeista (kuvio 1). Lainaukset äitien kirjoituksista esitetään muuttamattomina.

Turha ja tarpeeton neuvola

Normittavaa ja epäammattillista neuvolapalvelua

Lähes kahdessa kolmanneksessa kirjoituksista pidettiin neuvoloita turhina, itsestäänselvyyksiä toistavina laitoksina. Terveystarkastuksia pidettiin kaavamaisina, oppikirjamaisina ja koettiin, että niissä keskitytään pikkutarkkaan syynäämiseen ja vahvaan normittamiseen. Lasten normittaminen kasvukäyriin ärsytti äitejä, ja he kokivat neuvolan asettamat normit ristiriitaisina. Äidit kokivat tullessa paheksutuksi, jos he tai lapsi poikkesi neuvolan normeista ja odotuksista. Äidit moittivat neuvoloita myös syyllistämisestä, ylimielisyydestä, vanhempien osaamisen vähättelystä ja maalaisjärjen ohittamisesta. Neuvola ei ollut aidosti kiinnostunut heidän asioistaan, eivätkä he saaneet apua. Täytetyt kyselylomakkeet ohitettiin nopeasti.

Kuvio 1. Äitien kokemuksia neuvolapalveluista ja neuvolan kyselylomakkeista.

Sosiaalinen media

Turha ja tarpeeton neuvola	Toimiva ja tarpeellinen neuvolapalvelu	Neuvolan kyselylomakkeet kontrollia ja utelua
<ul style="list-style-type: none">• Normittavaa ja epäammattillista neuvolapalvelua.	<ul style="list-style-type: none">• Neuvola huomaava ja ohjaa.• Kyselyt vapaaehtoisia ja osa neuvolan toimintaa.	<ul style="list-style-type: none">• Liian henkilökohtaista ja tungettelevaa.• Perheen asiat eivät kuulu ulkopuolisille.• Neuvolan toimintatavat outoja.• Jättäkää vastaamatta tai tehkää valitus.• Terveystarkastajat puolustautuvat ja perustelevat.

Nämä äidit eivät luottaneet terveydenhoitoon eikä heidän ammattitaitoonsa. He eivät uskoneet, että neuvolat ovat kiinnostuneita puolisoiden parisuhdeongelmista tai että ne voivat auttaa ja neuvoa ongelmatilanteessa. Äidit kokivat terveydenhoitajat kaikkietäviksi ”ehdonalaisvalvojiksi” ja ”susiksi lampaiden vaatteissa”. Neuvolan tavoitteena nähtiin olevan ongelmien ja vikojen etsiminen ja lastensuojeluilmoitusten tekeminen. Neuvoloiden katsottiin tekevän väärää johtopäätöksiä keskustelujen ja kyselylomakkeiden perusteella. Pelättiin, että ongelmien esille tuominen merkitsee elinikäistä leimautumista ja lastensuojelun asiakkuutta.

Eräs äideistä katsoi, että terveydenhoitaja oli voinut ammattinsa voidakseen viran puolesta kiusata vanhempia. Neuvoloiden katsottiin ohittavan vanhempien todelliset tarpeet. Äidit kokivat, että isät sivuutetaan neuvoloissa ohjaamalla heidät terveystarkastusten aikana istumaan sivupenkille. Osa äideistä piti isien osallistumista lasten terveystarkastuksiin järjettömänä isän työajan tuhlauksena.

Monia kirjoittajia hämmästytti myös se, että terveydenhoitajat esittivät kiusallisia ja utelevia kysymyksiä lasten läsnä ollessa. Kysymysten koettiin järkyttävän lapsia.

Neuvola on vaan lasten mittaamis- ja rokotuspaikka. On hyvä pitää mielessä, että se on kontrollijärjestelmä. Suhtaudutaan liioitellun huolestuneesti ja tuloksena on se, ettei äidit uskalla enää yhtään mitään neuvolassa kertoa, ettei vaan lasta vietäisi.

On menty ehkä vähän liian pitkälle ja unohdettu se terve maalaisjärki.

Onko joku saanut joskus neuvolasta oikeasti myös apua johonkin ongelmaan?

Onko jonkun mies oikeasti ottanut töistä vapaata ihan vaan, että saa mennä sinne kiikkerälle jakkaralle istumaan ja keskustelemaan teidän perheimmistä?

Terkka vaan selasi laput läpi ja totesi, että teillä taitaa olla kaikki hyvin.

Sossun hampaisiin silti jäivät, kun mukamas arvioivat lapsen oloja ja vanhemmuutta.

Toimiva ja tarpeellinen neuvolapalvelu

Neuvola huomaa ja ohjaa

Noin viidenneksessä kirjoituksista neuvolaa pidettiin hyvänä palveluna ja terveydenhoitajia miellyttävinä ja asiantuntevina. Kirjoittajat kokivat neuvolapalvelut toimivina, tärkeinä, kannustavina ja asiallisina. Neuvolassa oli mukava käydä ja siihen voitiin turvautua. Äitejä kohdeltiin hyvin ja terveydenhoitajaan oli muodostunut tuttavallinen suhde, jolloin oli helppo keskustella kaikista asioista.

Äidit kokivat, että neuvoloissa huomataan monenlaisia terveysongelmia ja ohjataan muihin palveluihin ja että äitejä kannustetaan myös itse keksimään ratkaisuja. Neuvoloissa ei syyllistetä, ei keskitytä ongelmiin, vaan vauvoihin ja faktoihin. Asiakkaiden kohtelu on asiallista, ja palvelu on hyvää.

Terkka oli ok. Juteltiin mukavia.

Lapsiperheet voivat parhaassa tapauksessa saada apua ongelmiinsa ennen kuin ne kärjistyvät.

Tämä kaikki on täysin ilmaista.

Moni huoli helpottaa jo sillä, että sen sanoo ääneen.

Hienoa että meistä äideistä ja meidän vauvoistamme pidetään huolta.

Kyselyt vapaaehtoisia ja osa neuvolan toimintaa

Osa kirjoittajista kommentoi, että ei ole aiheellista tehdä kyselyihin vastaamisesta ongelmaa. Heidän mielestään aikuismaista käyttäytymistä on keskustella kyselyistä ja selvittää terveydenhoitajalle oma suhtautumisensa. Kyselyihin vastaaminen on vapaaehtoista, eikä niiden vuoksi kannata jättää neuvolapalveluita käyttämättä. Jos on tyytymätön palveluihin, voi vaihtaa neuvolaa, hakeutua yksityisvastaanotolle ja hakea rokotukset yksityislääkäriltä.

Äidit ohjeistivat toisiaan, että neuvolan palveluista voi kieltäytyä eikä isien mukana olo neuvolassa ole pakollista. Kyselylomakkeiden tarkoitus on helpottaa vaikeista asioista puhumista ja löytää apua tarvitsevat perheet.

Kieltäydy ja jätä ukko kotiin.

Aikuinen ei jätä neuvolakäyntejä väliin, jos terkkä ärsyttää.

Vaikea sitä on th:n tietää ja löytää tukitoimia, jos niistä ei kysytä.

Terveydenhoitaja tekee vaan työtään. Silti voitte kohteliaasti sanoa, että en pidä tästä kyselemisestä.

Ottakaa ihmeessä apu vastaan älkääkä olko kantapäällänne, jos joku sitä tarjoaa.

Osa kirjoittajista rauhoitteli muita ja perusteli kyselylomakkeiden tarkoitusta ja hyötyjä. Heidän mielestään kyselyiden toteuttaminen ja perheen terveyden kartoittaminen kuuluivat terveydenhoitajien toimenkuvaan ja veloitteisiin: keskustelu perheen tilanteesta nähtiin yhtenä neuvolan toimintamuotona ja osana terveydenhoitajien työtä. Kysymyksiä pidettiin hyvinä, eikä niissä nähty mitään väärää. Kyselyjä pidettiin keinona löytää apua tarvitsevat lapset ja perheet. Lisäksi niiden katsottiin olevan hyvä apuväline vanhempien jaksamisen tukena ja vanhempien välisen keskustelun käynnistäjänä. Perheen kokonaistilanteen kartoittamista pidettiin tärkeänä.

Kirjoittajat ihmettelivät, miksi toiset äidit valittivat ja ärsyntyivät. Sen katsottiin olevan aiheutonta, jos asiat ovat kunnossa. Vastaamatta jättämistä pidettiin vainoharhaisuutena ja synnyttävän epäilyn siitä, että kaikki asiat eivät ole perheessä hyvin tai on jotain salattavaa. Terveydenhoitajia pidettiin korkeasti koulutettuina, ammattitaitoisina ja vaihteluvollisina. Neuvolan toteuttamaa huolenpitoa ja vanhempien jaksamisen kartoittamista pidettiin tärkeänä.

Kaikki ongelmat eivät näy päällepäin, eivätkä terveydenhoitajat voi olla selvännäkijöitä.

Ei neuvolaan ole pakko mennä, osaathan sä itsekin päänympäryksen mitata.

Terveydenhoitajat ajattelevat perheen parasta.

Se on niiden työtä ja niillä on vaihteluvollisuus.

Lappua ei tarvinnut palauttaa, eikä siitä kysely muutenkaan. Käytiin miehen kanssa hyvät keskustelut lapun perusteella.

Hyviä juttuja, joista ei ehkä muuten tulisi juteltua tai ei tietäisi mitä toinen ajattelee.

Hyvä tekosyy puida parisuhteen tilaa puolison kanssa.

Neuvolan kyselylomakkeet kontrollia ja utelua

Liian henkilökohtaista ja tungettelevaa

Neuvolatoimintaan kielteisesti suhtautuneet äidit kokivat neuvolan voimavarakyselyn holhoavana lässytyksenä, utelemisena, tarpeettomana paperisotana ja kontrolloimisena. He pitivät kyselylomakkeita teennäisenä ja kiusallisina kuulusteluilina. Äidit pitivät kysymyksiä tungettelevina, liian henkilökohtaisina ja heidän itsemääräämisoikeuttaan ja älykkyyttään loukkaavina. Oman elämän raportoimista ulkopuolisille pidettiin ärsyttävänä. Äidit eivät kaivanneet holhoamista, ja he kertoivat osaavansa tarvittaessa pyytää apua.

Eräs äiti arveli, että jos kyselyillä pyritään ehkäisemään perhesurmia, ne ovat siihen tarkoitukseen heikkoja.

En usko, että yhtään ongelmaperhettä tuolla löperöllä kyselyllä saadaan nalkkiin.

Ihan kauhee kyyläyspaperi.

Mitähän järkeä tuossakin kaikessa on?

Tuo on jotenkin sellaista holhoamista, mikä aiheuttaa mussa ärtymistä.

Tollanen utelu vaan on kamalan vaivaannuttavaa ja inhottavaa ja tavallaan jopa epäkohteliasta.

Perheen asiat eivät kuulu ulkopuolisille

Useat äidit katsoivat, että perheen asiat eivät kuulu neuvolajärjestelmälle tai perheen ja parisuhteen ulkopuoliselle. Yhteiskunnalla ja neuvolalla

ei ole oikeutta puuttua ihmisten ja perheiden intiimeihin asioihin, kuten seksuaalielämään, talouteen tai parisuhteen toimivuuteen. Terveydenhoitajien odotettiin kunnioittavan asiakkaiden intimitteettisuojaa.

Äidit eivät pitäneet kyselylomakkeita parhaana menetelmänä tukea ja auttaa perheitä. Voimavarojen tukeminen tulisi suunnata tukiverkon kartoittamiseen ja vanhempien kasvatuskäytännönselvittämiseen ja niihin vaikuttamiseen.

Meidän seksikeskustelumme tai niiden puute ei kuulu kenellekään.

Pidän jonkinlaista rajaa perheemme (ja minun!) asioihin puuttumisessa.

Yhteiskunnalla ei ole oikeutta puuttua intiimeihin asioihin ja parisuhteeseen.

Vituttaa tollaset kyselylomakkeet henkilökohtaisista asioista...

Neuvolan toimintatavat outoja

Monet äidit epäilivät ja pelkäsivät, että kyselylomakkeessa esiin tuodut asiat päätyvät erilaisiin neuvolan rekistereihin ja asiakirjoihin ja leimaaivat heidät. He eivät myöskään luottaneet terveydenhoitajien salassapitovelvoitteeseen: terveydenhoitajien epäiltiin juoruavan asiakkaiden asioista.

Äidit eivät useinkaan tunteneet neuvolan toimintatapoja, vaan he ihmettelivät ja suhtautuivat epäluuloisesti neuvolan tarkoitukseen: miksi, mihin ja ketä varten tietoja tarvitaan ja mihin niitä käytetään? Kyselyiden tarkoituksena nähtiin olevan ongelmien kalastaminen ja vikojen etsiminen. Ihmetystä äideissä herätti se, miksi neuvoloita veloitetaan toteuttamaan kyselyitä ja miksi tiedot kirjataan. Kyselylomakkeiden arveltiin kuormittavan terveydenhoitajia ja vievän heiltä työaikaa.

Monet äidit pitivät kyselyitä liian heikkona välineenä siihen, että niillä saataisiin esiin perheiden ja vanhempien todellisia ongelmia. Ne vanhemmat, jotka olivat täyttäneet lomakkeet, mutta joiden kanssa lomake terveystarkastuksen yhteydessä käytiin vain pikaisesti silmäillen läpi, pettyivät, kun ne ohitettiin terveystarkastusten yhteydessä.

Ihmettelyä äideissä herätti usein se, että neuvolassa oltiin kiinnostuneita puolisoa ja lapsen isää koskevista tiedoista ja odotettiin, että lapsen isä osallistuu neuvolatarkastuksiin. Äidit ihmettelivät, miksi isän pitäisi ottaa työstä vapaata osallistukseen neuvolakäynteihin. Toinen keskusteluihin osallistuneista isistä suhtautui pääosin myönteisesti neuvolatoimintaan ja toinen arvioi kriittisesti sekä neuvolapalveluita että synnytysosaston henkilöstöä.

Ei perse, ihan oikeesti, kävin tänään ekassa neuvolassa ja sain kotiin täytettäväksi miehen kanssa ”Lasta odottavan perheen voimavarojen ja perhettä kuormittavien tekijöiden tunnistaminen” -lomakkeen.

Minä en siis ymmärrä, että miksi tuo lappu täytyy palauttaa?

Ymmärrän, että jos perheessä vanhemmat ovat vähän vajaita, ja sossu joutuu tukemaan vanhemmuutta, niin jostain tuollaista saatetaan kysellä. Mutta, että tavallisilta ihmisiltä, ei hyvää päivää sentään!

Miehen olisi kuulemma hyvä olla mukana käynnillä. No, tuskin tulee. Mitä ihmettä se siellä tekisi?

Kohta kohdalta syynäämistä. Ei Eerikoita saada noilla lomakkeilla pelastettua, ikävä kyllä.

Kuinka moni perhe vastaa täysin rehellisesti kaiken maailman kyselyihin. Mihän ne lomakkeet edes päätyvät?

Jättäkää vastaamatta tai tehkää valitus

Oli tavallista, että äidit ohjeistivat toisiaan kyselyihin suhtautumisessa ja vastaamisessa. Osa äideistä koki, että terveydenhoitajat ylittivät toimivaltuutensa, ja he kehottivat ilmoittamaan kyselyistä potilas- tai sosiaaliasiamiehelle, aluehallintovirastoon tai terveydenhoitajien esimiehille.

Äidit ohjeistivat toisiaan myös kertomaan terveydenhoitajalle suoraan, että kyselyillä hän ylittää toimivaltuutensa. Vanhempia kehoitettiin olemaan aikuisia ja laittamaan terveydenhoitajat ojennukseen. Viranomaisten ei pidä antaa pompotella, on oltava tiukkana. Neuvoloilla ei nähty olevan oikeutta luoda ongelmia ja pakottaa ihmisiä tuen piiriin.

Joidenkin äitien mukaan kyselyihin ei tarvitse vastata rehellisesti. Sen sijaan voi esimerkiksi lukea tilastotietoja suomalaisista lapsista ja perheistä ja antaa kyselyihin ns. keskivertovastauksia tilastotietojen perusteella tai vastata kaiken olevan kunnossa. Joku äideistä käänsi tilanteen niin, että kyselyihin kannattaisi laittaa kaikki mahdolliset ongelmat ja seurata sitten, millaista apua neuvola pystyy järjestämään. Yksi toimintaohje oli vaihtaa neuvolan terveydenhoitajaa tai vain valehdella sopivasti.

Laitettiin molemmat vaan, että hyvin on kaikki.

Kannattaa siis lukea tilastotietoa, jotta osaa ruksia keskimääräisiä vastauksia.

Siellä ei kuulu luoda ongelmia, eikä väkisin pakottaa ihmisiä tuen piiriin.

Vaihda siis terveydenhoitajaa, se on neuvoni.

Ei kai noihin kukaan täysjärkinen kirjoita muutenkaan mitään liikoja.

Terveydenhoitajat puolustautuvat ja perustelevat Aineistossa oli myös kommentteja, jotka voi tulkita terveydenhoitajien, alan opiskelijoiden tai muiden ammattihenkilöiden kirjoittamiksi.

Kommenteissa perusteltiin, että neuvolan teh-

tävä on perheen voimavarojen tukeminen ja niistä keskustelu. Neuvoloissa etsitään perheiden voimavaroja ja tuetaan perheiden vahvuuksia. Neuvolan laajaa terveystarkastusta pidettiin tärkeänä, hyvänä ja pätevänä työmuotona.

Puolustavia mielipiteitä esittäneet rohkaisivat äitejä ja vanhempia käyttämään neuvolan palveluja ja vastaamaan kyselyihin.

Uskon, että jos todella apua tarvitsee, kannattaa puhua asioista.

Useimmat noista kaavakkeista ovat keskustelun pohjaksi tarkoitettuja.

Neuvolatyössä isien huomioiminen on vielä työn alla. Terveydenhoitaja ei itse ole laatinut kaavakkeita eikä täytätä niitä omaa uteliaisuuttaan, vaan ne kuuluvat tiettyyn käytäntöön ja pohjaavat johonkin toimintamalliin.

Neuvolatoimintaa ohjaavat tietyt suositukset, jotka perustuvat tutkimustuloksiin ja näiden mukaan terveydenhoitajien pitää esimerkiksi asiakaskäynneillä ottaa puheeksi tai antaa tietoa tietyistä asioista.

Pohdinta

Aineisto edustaa pientä osaa neuvoloiden asiakaskunnasta ja kirjoittajien sosiaalisesta todellisuudesta, eikä tuloksia voida yleistää. Kertomisen vapaaehtoisuus, valmius ilmaista ajatuksiaan ja kokemusten omakohtaisuus kuitenkin lisäävät tulosten luotettavuutta ja auttavat ymmärtämään nykyneuvolan kehittämistarpeita. Kokemuksiaan kuvanneissa äideissä oli tekstin tuottajia, kriitikoi- ta, seuraajia ja kommentoijia, mikä toi aineistoon moniäänisyyttä ja kokemusten kirjoa. Aineistosta ei ollut havaittavissa pila- tai trolliviestejä, vaikka kielenkäyttö oli usein sävyllään karkeaa.

Äidit olivat itse valinneet puhetapansa ja kuvailivat kokemuksensa ikään kuin toisilleen, ei tutkijoille, mikä lisää niiden autenttisuutta ja merkitystä. Äidit ilmaisivat myös äärimmäisiä tunteitaan, jopa vihaa ja loukkaantumista. On mahdollista, että he ovat pyrkinet vaikuttamaan toisten äitien mielipiteisiin ja muokkaamaan neuvolan julkisuuskuvaa erityisen voimakkailla sanavalinnoillaan. Tulosten luotettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon, että äitien ikää, elämäntilannetta, kerrontatapoja ja merkityksen antoja ei voitu käytetyllä menetelmällä selvittää. Tulosten luotettavuuden kuvaajana voidaan pitää sitä, että ne ovat melko yhdensuuntaisia muiden aihepiirin tutkimustulosten kanssa. (Kuurma 2007; Halme & Perälä 2014; Perälä ym. 2014). Samoin esimerkiksi Helsingin Sanomissa toimittaja Marjaana

Varmavuori (Merkintöjä/HS/27.7.2018) on tuonut esiin tarvetta neuvolan nykyaikaistamiseen, vaikka palvelun perusta on vahva ja tarpeellinen.

Lähes kahdessa kolmasosassa analyysissä mukana olleista kirjoituksista kirjoittaja ilmaisi tyytymättömyytensä neuvolapalveluihin: ärtyi kyselyistä ja vähätteli neuvolan asiantuntijuutta ja kykyä auttaa ongelmatilanteissa. Äidit vaativat korkealaatuista ja asiantuntevaa palvelua, ovat kriittisiä, mutta kaikki eivät tunne neuvolapalveluiden sisältöä ja tavoitteita. Äideillä ei aina vaikuttanut olevan tietoa neuvolan lakisääteisistä tehtävistä, joita ovat muun muassa tutkimuksiin perustuvan tiedon ja tuen antaminen, rokotussuojasta huolehtiminen, lapsen kehityksen seuraaminen ja tukeminen ja terveyttä vaarantaviin tekijöihin puuttuminen sekä asiantuntijoille, tutkimuksiin ja hoitoon ohjaaminen tarvittaessa. (Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta 2011/338.)

Asiantuntijuudessa luottamus instituutioon ei riitä – asiantuntijuus pitää ansaita ja myös henkilöön on luotettava. Tämä edellyttää asiantuntijoilta tehokasta viestintää ja hyvää vuorovaikutusta. (Matikainen & Huovila 2017.) Lakisääteisistä neuvolapalveluista tulee tiedottaa nykyistä paremmin ja kertoa kyselyiden tarkoituksesta ja siitä, mihin voi saada apua ja tukea.

Neuvola näyttäytyi kontrolloijana ja normittajana (myös Varmavuori 2018). Kaikki äidit eivät katsoneet perheen hyvinvoinnin selvittämisen ja perheen sisäisiin asioihin puuttumisen kuuluvan neuvolan tehtäviin tai oikeuksiin, vaikka kyselylomakkeiden sisältämät asiat kuuluvat neuvolan selvittämismahdollisuuksiin ja systemaattiseen ongelmien tunnistamiseen. Lomakkeiden täyttäminen on vapaaehtoista, mutta jos kysymykset johtavat vain vanhempien väliseen keskusteluun, vanhempien voimavarojen kartoittaminen ei toteudu. Myös terveystarkastusten ja lomakkeiden käytön alueelliset erot hankaloittavat kattavaa lasten ja perheiden terveyden kartoittamista. Tutkimustuloksemme osoittavat, että pienten lasten äidit ovat tietoisia itsemääräämisoikeudestaan ja intymiteettisuojustaan. Lomakkeiden käyttöön liittyen on harkittava, miten niitä käytetään ja miten niistä kerrotaan asiakkaille. Lomakkeiden on oltava sellaisia, joiden käytön perheet ymmärtävät ja hyväksyvät ja jotka tuovat riittävän selkeästi perheiden huolet esiin.

Neurolat toteuttavat yhteistyössä lapsiperheiden kanssa lakeihin, ihmisoikeuksiin ja erityisesti lasten oikeuksiin liittyvää yhteiskunnallista veloi-

tetta. Systemaattinen seulonta auttaa löytämään avun ja tuen tarpeessa olevat perheet. Tätä tarkoitusta varten on neuvoloissa validoitu (Ellonen ym. 2017) lapsiperhepalveluihin tarkoitettu perheen vointia kuvaava BriefCAP-lomake, jolla saadaan esiin vanhemman perhe-elämässään kokemia huolitekijöitä, huolen määrää ja tuen tarpeita. Tavoitteena on tunnistaa mahdollisimman varhain sellaisia huolitekijöitä, jotka kasautuessaan heikentävät perheen hyvinvointia ja lisäävät lasten kaltoin-kohtelun riskiä perheessä (Paavilainen & Flinck 2015). Mittari sisältyy myös kansalliseen lasten ja nuorten turvallisuuden edistämisen toimenpidesuunnitelmaan. Se sisältää muun muassa lasten kuritusväkivallan ehkäisytyön suunnitelman vuosille 2018–2025 ja lapsen kasvatustarkoituksessa kohdistuneen kuritusväkivallan ehkäisyn ja vähentämisen. (Korpilahti 2018.)

Tutkimustuloksemme osoittavat, että osa äideistä oli tyytyväisiä neuvolapalveluihin ja piti neuvolaa tärkeänä neuvonantajana. He näkivät kyselylomakkeet merkittävänä perhetilanteen, tuen ja avun tarpeen arvioinnin apuvälineenä, mikä on tullut esiin myös BriefCAP-lomaketta koskeissa tutkimuksissamme (Ellonen ym. 2018; Lepistö ym. käsikirjoitus). BriefCap-palautteissa (N = 7) lomake nähtiin monipuolisena ja sopivan pituisena. Kysymykset koettiin tärkeiksi, ymmärrettäviksi ja asiallisiksi, mutta myös syyllistäviksi. Lomakkeesta keskustelu koettiin hyödyllisenä, mutta myös melko sisällyksettömänä. Lomakkeiden läpikäynnissä on huomioitava jatkossa systemaattinen keskustelu sekä se, kuinka mahdollistetaan keskustelu sensitiivisistä asioista ilman lasten läsnäoloa. Lisäksi toivottiin sähköisiä lomakkeita. (Mt.)

Tutkimuksemme tulokset antavat myös viitteitä siihen, että avun ja tuen tulisi nykyistä paremmin kohdentua sitä tarvitseville. Terveystarkastuksen sisältöä on mahdollista kohdentaa ja laajentaa yksilöllisten tarpeiden mukaan. Vanhemmat haluavat pärjätä arjessaan ja olla vaikuttamassa palveluihin. (Halme ym. 2014.) Lapsi- ja perhepalveluiden uudistamisohjelmassa (Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma) on tavoitteena, että perheet saavat oikean avun oikeaan aikaan. Myös Aulikki Kananojan (2018) mukaan varhaisen tuen tarve tulee priorisoida resurssipäätöksiä tehtäessä. Palveluita uudistettaessa on tärkeää, että uusista toimintatavoista ja niiden tarkoituksesta tiedotetaan lapsiperheille myös sosiaalisen median kanavia hyödyntäen.

Mediakulttuurille tyypillinen kriittisyys vaikuttaa ja muokkaa niin organisaatioiden kuin yksittäisten ihmisten toimintaa ja ilmenee myös suhtautumisessa neuvoloihin. Äitien kriittisyys ja mielipiteiden polarisoituminen luovat myös uhkakuvia ja rakentavat kielteistä kuvaa neuvolapalveluista. Suotuisista terveystottumuksista ”äänes-tetään” tykkäämällä ja jakamalla mielipiteitä tiedollisen asiantuntijuuden sijaan. Sosiaalinen media mahdollistaa terveydenhuollon ammattilaisille monipuolisen areenan, jolla voidaan kohdata ihmisiä vuorovaikutteisesti, tehdä asiantuntijuutta tunnetuksi ja välittää ajankohtaista terveystietoa. Yksittäisten asiantuntijoiden näkyvämpi osallistuminen, organisaatioiden profiilien vahvistuminen eri palveluissa, erilaisten lapsiperhejärjestöjen asiantuntemuksen hyödyntäminen sekä asiantuntijoiden keskinäinen verkostoituminen ovat vielä käyttämättömiä mahdollisuuksia. (Matikainen & Huovila 2017.)

KIRJALLISUUS

- Dixon-Woods, Mary & Agarwal, Shona & Jones, David & Young, Bridget & Sutton, Alex: Synthesising qualitative and quantitative evidence: a review of possible methods. *Journal of Health Services Research & Policy* 10 (2005): 1, 45–53.
- Ellonen, Noora & Lepistö, Sari & Helminen, Mika & Paavilainen, Eija: Cross-cultural Validation of the Child Abuse Potential Inventory in Finland: Preliminary Findings of the Study Among Parents Expecting a Baby. *Journal of Social Service Research* 43 (3) (2017): 308318.
- Ellonen, Noora & Rantanen, Heidi & Lepistö, Sari & Helminen, Mika & Paavilainen, Eija.: The use of the brief child abuse potential inventory in the general population in Finland. *Scandinavian Journal of Primary Health Care*. 2018. <https://doi.org/10.1080/02813432.2019.1608629> (luettu 24.5.2019)
- Eskola, Juhani: Esipuhe. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2014.
- Haarala, Päivi: Terveydenhoitajan ammatillisen osaamisen kuvaus. Terveydenhoitajakoulutuksesta valmistuvien osaamisalueet, tavoitteet ja keskeiset sisällöt. Metropolia ammattikorkeakoulu. 2014. www.metropolia.fi/terveydenhoitotyto (luettu 2.7.2018)
- Halme, Nina & Perälä, Marja-Leena: Lapsiperheiden huolet ja avunsaanti. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2014.
- Halme, Nina & Perälä, Marja-Leena & Kanste, Outi: Lasten ja perheiden palveluiden saavutettavuus ja riittävyys -rakenneyhtälömallin kehittäminen ja arviointi. *Hoitotiede* 26 (2014): 3, 217–230.
- Heinonen, Olli-Pekka & Ikonen, Anna-Kaisa & Kai-vosoja, Matti & Reina, Timo: Yhdyspinnat yhteiseksi mahdollisuudeksi. Selvitys lapsi- ja nuorisoi- ja perhepalveluiden tuottamiseen liittyvistä yhdys-pinnoista muuttuvassa toimintaympäristössä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja 8/2018. Helsinki, 2018.
- Kaljunen, Leena & Pelkonen, Marjaana & Hakulinen-Viitanen, Tuovi: Voimavaralomakkeen kehittämisen ensimmäistä lastaan odottavan perheen voimavaraisuuden tunnistamiseksi. *Hoitotiede* 18 (2006): 3, 131–140.
- Kananoja, Aulikki: Selvityshenkilön arvio lastensuojelun henkilöstön riittävydestä ja ratkaisuehdotukset kuormituksen vähentämiseksi. STM toimeksianto ylisosiaalineuvokselle 22.12.2017. Sosiaali- ja terveysministeriö 2018. <https://stm.fi/documents/1271139/6184550/Selvityshenkilön+arvio+lastensuojelun+kuormitus+FINAL+050318.pdf> (luettu 20.7.2018)
- Karvonen, Sakari & Salmi, Minna (toim.): Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla. Työpäpaperi 30/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2016.
- Komulainen, Jenni & Lepistö, Sari & Helminen, Mika & Kylmä, Jari & Paavilainen, Eija: Tulevien vanhempien alkoholinkäyttö raskausaikana. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 54 (2017): 4, 269–284.
- Korpilahti, Ulla (toim.): Kansallisen lasten ja nuorten turvallisuuden edistämisen ohjelman tavoite ja toimenpidesuunnitelma vuosille 2018–2025. Osa 1. Työpäpaperi 11/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2018.

- Kuurma, Niina: Onnistumisia, ristiriitoja ja haasteita. Ensimmäisen lapsen saaneiden vanhempien kokemuksia neuvolasta. Pro gradu -tutkielma. Lääketieteellinen tiedekunta. Tampereen yliopisto, 2007.
- Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2014.
- Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE). <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape-> (luettu 14.6.2018)
- Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita. Sosiaali- ja terveysministeriö 2004:14. Helsinki, 2014.
- Lepistö, Sari & Ellonen, Noora & Helminen, Mika & Paavilainen, Eija: The family health, functioning, social support and child maltreatment risk of families expecting a baby. *Journal of Clinical Nursing* 26 (2016): 2439–2451.
- Lepistö, Sari & Ellonen, Noora & Rantanen, Heidi & Helminen, Mika & Vuorenmaa, Maaret & Heino-Tolonen, Tarja & Paavilainen, Eija: Parental empowerment concerning child and family services in families with and without risk of child maltreatment. Käsikirjoitus.
- Matikainen, Janne & Huovila, Janne: Sosiaalinen media terveyden edistämässä. *Duodecim* 13 (2017): 1003–1007.
- Meriläinen, Juuli & Petäjajarvi, Julia & Sirviö, Henna: ”Yksi tunti ei riitä”. Asiakkaiden kokemuksia neuvolapalveluista Kainuussa. Kajaanin ammattikorkeakoulu. Sairaanhoidaja AMK. Hoitotyön koulutusohjelma, 2017.
- Paavilainen, Eija & Flinck, Aune: Lasten kaltoinkoh-
telun tunnistamisen tehokkaat menetelmät sosiaali- ja terveydenhuollossa. Helsinki: Hoitotyön tutkimussäätiö, 2015. http://www.hotus.fi/system/files/SUOSITUS_lasten_kaltoinkohtelu.pdf (luettu 3.8.2018)
- Perälä, Marja-Leena & Halme, Nina & Kanste, Outi: Lapsiperheiden kokemus palvelujen saatavuudesta ja tuen riittävydestä. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2014.
- Poutiainen, Hannele & Hakulinen-Viitanen, Tuovi & Laatikainen, Tiina: Associations between family characteristics and public health nurses’ concerns at children’s health examinations. *Scandinavian Journal of Caring Science* 28 (2014): 2, 225–234.
- Valtioneuvoston asetus neuvola toiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta. 6.4.2011/338. www.finlex.fi (luettu 25.6.2018)
- van Dijck, Josè & Poell, Thomas: Understanding Social Media Logic. *Media and Communication* 1 (2013): 1, 2–14.
- Varmavuori, Marjaana: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000005770184.html> (luettu 20.7.2018)
- Vuorenmaa, Maaret & Salonen, Anne & Aho, Anna-Liisa & Tarkka, Marja-Terttu & Åstedt-Kurki, Päivi: Puolivuotiaiden isien neuvolan terveydenhoitajalta saamat ohjeet ja tuki. *Hoitotiede* 23 (2011): 4, 285–295.
- Vuori, Anne: Vähävaraisten lapsiperheiden hyvä vointi ja sen tukeminen. Akateeminen väitöskirja. *Acta Universitatis Tamperensis* 1784. Tampere, 2012.

TIIVISTELMÄ

Anne Flinck & Heidi Rantanen & Eija Paavilainen: Äitien kokemuksia neuvolapalveluista ja neuvolan kyselylomakkeista. Analyysi äitien kirjoituksista sosiaalisessa mediassa

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata äitien kokemuksia Suomen neuvoloissa käytettävistä kyselylomakkeista ja niiden merkityksestä neuvolapalveluiden osana. Tavoitteena on tunnistaa neuvolapalveluiden muutos- ja kehittämistarpeita.

Lasten ja perheiden terveydentilan ja hyvinvoinnin selvittäminen, terveyden edistäminen, kasvun ja kehityksen seuraaminen ja varhainen lasten sairauksien ja kehityshäiriöiden toteaminen sekä terveysneuvonnasta huolehtiminen ovat suomalaisen neuvolajärjestelmän lakiperustaisia tehtäviä.

Neuvolatyön apuvälineiksi ja osaksi lasten ja perheiden hoito- ja palvelusuunnitelmaa on kehitetty erilaisia kyselylomakkeita, joiden tarkoitus on helpottaa asioiden puheeksi ottoa ja vanhempien keskinäistä keskustelua sekä yksilöllisen terveystarpeen arviointia. Lomakkeiden kysymyksillä kartoitetaan perheen voimavaroja ja kuormittavia tekijöitä, kuten taloudellista ja parisuhteen tilannetta, tukiverkostoja, terveystottumuksia, elämäntapoja ja tulevaisuuden odotuksia.

Laadullisen tutkimuksen aineisto koottiin sosiaalisesta mediasta, kahden lapsiperheille suunnatun aikakauslehden verkkosivujen keskusteluista ja Suomi24.fi -palvelusta sekä äitien blogeista. Aineisto analysoitiin teema-analysillä.

Lähes kahdessa kolmanneksessa kirjoituksista äidit pitivät neuvolatoimintaa liian kontrolloivana ja normittavana, eivätkä he luottaneet terveydenhoitajien asian-

tuntijuuteen. Kyselylomakkeiden kysymykset nähtiin tunkeilevana puuttumisena perheiden yksityiselämään eikä niiden tarkoitusta ymmärretty. Neuvolan toimintatapoja pidettiin outoina eikä terveydenhoitajilla katsottu olevan oikeutta puuttua yksityiselämään. Nämä äidit pelkäsivät ongelmien esille nostamisen johtavan lastensuojelun asiakkuuteen eivätkä luottaneet terveydenhoitajien salassapitovelvoitteisiin. Äidit ohjeistivat toisiaan kieltäytymään kyselyistä ja tekemään viranomaisille valituksia terveydenhoitajista.

Noin viidenneksessä kirjoituksista äidit pitivät neuvolaa hyvänä palveluna, ja he kokivat kyselylomakkeiden edesauttavan vanhempien keskinäisiä keskusteluita. He pitivät ilmaisia ja vapaaehtoisia neuvolapalveluita tärkeinä. He myös arvostivat sitä, että terveydenhoitajat huomaavat ongelmat, ohjaavat tuen piiriin ja huolehtivat lasten ja perheiden hyvinvoinnista.

Terveydenhoitajat osallistuivat sosiaalisen median keskusteluihin puolustelemalla ja perustelemalla neuvolan lakisääteisiä toimintamuotoja, kyselylomakkeiden tarkoitusta ja asiakirjojen salassapitoa.

Sosiaalisen median kanavat antavat mahdollisuuden kriittisyyteen ja kielteisten tunteiden ilmaisuun ja samalla toimivat yksilöllisen vaikuttamisen ja vaikutetuksi tulemisen välineinä. Ne muokkaavat myös kuvaa julkisista palveluista, palveluista tykätään tai ei tykätä. Neuvolapalveluiden työmuotoja kehitettäessä on kuunneltava myös kriittisiä mielipiteitä ja kohdennettava palveluita nykyistä yksilöllisemmin. Neuvolan työmuotoja, tavoitteita ja terveydenhoitajien asiantuntijuutta tulee tehdä asiakkaille tutuiksi myös sosiaalista mediaa hyödyntäen.